

ОСОБЛИВОСТІ РЕСУРСНОГО ПІДХОДУ ДО ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВІДПОВІДНО ДО АНАЛІТИЧНИХ ПОТРЕБ

В статті розглянуто існуючі теоретичні підходи до економічної безпеки за ресурсним та ресурсно-функціональним напрямками. Визначено основні ознаки та провідні спрямування дослідження економічної безпеки за вказаними напрямками. Запропоновано проводити комплексне дослідження економічної безпеки за ресурсно-результативним напрямом. Окреслено переваги дослідження рівня економічної безпеки за ресурсно-результативним підходом відповідно до аналітичних потреб.

Ключові слова: економічна безпека, ресурсний підхід, ресурсно-функціональний підхід, ресурсно-результативний підхід, аналітичні ознаки дослідження.

RZAYEV G. I., GRITSAYUK M. V.
Khmelnitsky National University

FEATURES OF THE RESOURCE APPROACH TO ASSESSMENT OF ECONOMIC SECURITY IN ACCORDANCE WITH ANALYTICAL NEEDS

The article deals with the basic approaches to the assessment of economic security. In the given paper the author outlines the peculiarities of understanding of economic security in the area of the resource approach. It has been identified the dominants and research directions of economic security near-term perspective through the characteristics of the resource approach. Estimation features of economic safety in the area of the resource-functional approach have been denoted. However, the author also stresses out the key features and research directions of economic security on the perspective angle of the resource-functional approach. The main advantages and disadvantages of resource and resource-functional approaches in study of the level of economic security have been denoted. The author also viewed the comprehensive study of the economic security of resource-efficient direction and defined its characteristics. The advantages of investigation of the level of economic security for the resource-productive approach according to analytical needs have been denoted. In accordance with the needs of economic analysis in a timely manner was determined the negative dynamics condition of resources of the enterprise and its potential. A Scientific approach has been proposed to conduct monitoring the process of costs formation, revenues and financial results. In accordance with the analytical needs have also been proposed the scientific approach to conduct monitoring the intensity of the dynamics of assets, of own and borrowed capital.

Key words: economic security, resource-based approach, resource-functional approach, resource-effective approach, the analytical characteristics of the study.

Вступ. Від здатності підприємств швидко та ефективно усувати можливі загрози, підтримувати стабільність свого функціонування, забезпечуючи належний рівень власної економічної безпеки, залежить й національна економічна безпека та стабільність економічного зростання держави в цілому. Сучасні умови підприємницької діяльності характеризуються високим динамізмом, невизначеністю зовнішнього середовища, посиленням конкуренції, недосконалістю управлінських технологій, що призводить до зменшення рівня економічної безпеки як окремих галузей, так і окремих підприємницьких структур. Ситуація що склалася потребує оперативного реагування та відповідної розробки ефективних механізмів захисту та відвернення загроз у процесі функціонування господарюючих суб'єктів. З метою забезпечення ефективного функціонування підприємств, доцільно обумовити провідні підходи до оцінки рівня їх економічної безпеки та спрямувати основні площини підтримки її рівня. У зв'язку з цим все більше актуалізується питання оцінки, аналізу, моніторингу рівня економічної безпеки господарюючих суб'єктів та забезпечення її позитивної динаміки. Відповідно до цього виникає проблема узагальнення та систематизації існуючих теоретичних підходів до оцінки економічної безпеки підприємства, що обумовлюється в першу чергу функціональними складовими та відповідно провідними напрямками їх досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми забезпечення економічної безпеки підприємств досліджувалися багатьма вченими як в Україні, так і за її межами. Вагомий внесок в розвиток теорії економічної безпеки підприємства внесли О.І. Амош, І.О. Бланк, В.М. Геєць, О.А. Грунін, С.Б. Довбня, С.М. Ілляшенко, Г.Б. Клейнер, Г.В. Козаченко, В.І. Мунтіян, В.Я. Нусінов, Є.А. Олейников, Г.А. Пастернак-Таранушенко, С.Ф. Покропивний, А.Г. Темченко, А.М. Турило, В.В. Шликов та ін.

Широкий спектр дослідження існуючих проблем оцінки економічної безпеки, що обумовлюється більшою мірою розмаїттям функціональних складових, висуває ряд дискусійних питань, що потребують подальшого дослідження відповідно до аналітичних потреб, що обумовлені змінами в економіці. Є спірним питання щодо розуміння суті економічної безпеки, які в окремих випадках представляють економічну безпеку у вузькому її розумінні, в поодиноких випадках є розгалуженими, в окремих ситуаціях є такими, що дублюються. Відповідно до потреб економічного аналізу гостро встала потреба систематизації існуючих підходів до розуміння економічної безпеки та спрямування напрямів її дослідження відповідно до вимог часу.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення особливостей ресурсного та ресурсно-функціонального підходу до економічної безпеки підприємства відповідно до потреб економічного аналізу.

Мета дослідження може бути досягнута шляхом виконання наступних завдань: визначення ознак та спрямування розуміння економічної безпеки у площині ресурсного підходу; визначення ознак та спрямування розуміння економічної безпеки у площині ресурсно-функціонального підходу; визначення провідних аспектів дослідження економічної безпеки, що базується ресурсно-результативному підході; окреслення переваг дослідження рівня економічної безпеки за ресурсно-результативним підходом відповідно до аналітичних потреб.

Методи, що застосовані при проведенні дослідження наступні: історичного узагальнення та систематизації – при вивченні й опрацюванні теоретичних підходів до визначення «економічна безпека підприємства» у руслі ресурсного підходу; аналізу і синтезу – при дослідженні та розподілі понять економічної безпеки підприємства у розрізі ресурсного та ресурсно-функціонального підходу; порівняння та узагальнення – при дослідженні поняття «економічна безпека підприємства» як стану ресурсів підприємства та обґрунтування його характеристик, що ґрунтуються на провідних ідеях та думках дослідників, а також діалектичного методу пізнання.

Основна частина. На сьогодні ефективна діяльність підприємств залежить від вчасного попередження й швидкої нейтралізації небезпек і загроз з метою підвищення можливостей господарюючих суб'єктів щодо забезпечення й підтримки їх економічної безпеки. При вивченні економічної безпеки науковці виділяють декілька підходів до її вивчення: програмно-цільовий, ресурсний, функціональний, ресурсно-функціональний, індикаторно-індексний, стратегічно-цільовий та ін. Найбільш поширеним підходом, щодо дослідження рівня економічної безпеки є ресурсний, який обумовлює безпеку як стан корпоративних ресурсів. Заслуговує на увагу підхід, що ґрунтується на ресурсно-функціональному підході. Важливо наголосити, що зазначені підходи мають як певні переваги, так і недоліки. Зупинимось більш детально на розумінні економічної безпеки через стан формування, використання та розподілу ресурсів. Крім того доцільно наголосити, що саме стан використання ресурсів спрямований в першу чергу на результативність функціонування підприємства, що тісно пов'язано з функціональним та стратегічно-цільовим підходом, оскільки саме використання ресурсів господарюючих суб'єктів спрямовано в першу чергу на результати функціонування і відповідно на стратегічну мету, що її обумовлюють. Ресурси кожне підприємство використовує для здійснення цілей підприємства; це сукупність тих природних, матеріально-технічних, трудових, фінансових, інформаційних, тимчасових сил і можливостей, які використовуються в процесі створення товарів, послуг та інших цінностей [1].

Опрацьовуючи та узагальнюючи підходи до розуміння поняття економічна безпека [3] є доцільним визначити основні ознаки та спрямування економічної безпеки, що ґрунтуються на ресурсному підході.

Відповідно до ресурсного підходу до економічної безпеки, узагальнення проведені нами, дали змогу виокремити такі основні ознаки і спрямування даного поняття, а саме: стан ресурсів і можливостей; ефективність функціонування; стабільність функціонування; динамічність й стійкість розвитку; запобігання загрозам; досягнення цілей та ін. Важливо зауважити, що дослідження стану економічної безпеки у розрізі ресурсного підходу мають певні переваги і відповідно можуть бути використані в подальших дослідженнях. Але при тому існують окремі недоліки, що дещо обмежують можливості дослідження економічної безпеки. Так вважаємо за доцільне, наголосити на необхідності тісного зв'язку стану економічної безпеки як з станом ресурсів, так і з результативністю діяльності підприємства.

Деякі з авторів розглядають окремо ресурсний і функціональний підходи. Прихильником такої методики є Пашнюк Л.І., який за ресурсним напрямком акцентує увагу на тому, що підприємство у своїй діяльності використовує певну сукупність корпоративних ресурсів, а отже, й економічну безпеку необхідно формувати виходячи з можливої загрози кожному з видів корпоративних ресурсів підприємства. При такому підході до складових економічної безпеки підприємства відносять: безпеку капіталу, безпеку персоналу, безпеку технології та інформації, безпеку техніки та обладнання, безпеку прав тощо [2]. А функціональний напрям найбільш поширений і передбачає виокремлення у складі економічної безпеки складових, ґрунтуючись на їх функціональній спрямованості. У межах даного підходу економічна безпека суб'єкта господарювання формується з таких складових, як: техніко-технологічна, яка відображає рівень відповідності технології, що використовується на підприємстві, сучасним світовим аналогам; фінансова, що покликана забезпечити досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів; інтелектуальна та кадрова, яка полягає в збереженні та розвитку інтелектуального потенціалу суб'єкта господарювання; інформаційна, головне завдання якої полягає в забезпеченні ефективного інформаційно-аналітичного супроводу господарської діяльності; екологічна, яка повинна забезпечити виконання встановлених екологічних норм та мінімізацію втрат від забруднення зовнішнього середовища; правова, головне завдання якої полягає у всебічному правовому забезпеченні діяльності підприємства, виконанні діючого законодавства; силова, яка спрямована на забезпечення фізичної безпеки співробітників підприємства (передусім керівництва), збереження їх майна тощо [2].

Важливо наголосити, що представники окремого напряму досліджень поєднують ресурсний та функціональний підходи в один, ресурсно-функціональний, який вважають найбільш розширеним, оскільки останній спрямований на кінцеву мету підприємства і при тому ґрунтується на стабільному й динамічному розвитку підприємства, що спрямований на перспективу, шляхом використання ресурсів, можливостей та запобіганням загрозам (табл. 2).

Ресурсний підхід до визначення поняття «економічна безпека підприємства»[3]

Автор	Визначення	Ознаки та спрямування визначення (окреслено автором)
Покропивний С.Ф.	стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації, технології, техніки та устаткування) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективне їхнє використання для стабільного функціонування, динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішніх і зовнішніх негативних впливів (загроз)	стан ресурсів і можливостей; стабільність функціонування; динамічність розвитку; запобігання загрозам
Судоплатов А.П., Лекарев С.В.	стан правових, економічних та виробничих відносин, а також матеріальних, інтелектуальних та інформаційних ресурсів, що виражає здатність підприємства до стабільного функціонування	стан відносин та ресурсів; стабільність функціонування
Ареф'єва О.В., Кузенко Т.Б.	стан ефективного використання ресурсів підприємства та наявних ринкових можливостей для запобігання внутрішнім і зовнішнім загрозам, і забезпечення тривалого виживання та стійкого розвитку на ринку відповідно до обраної господарюючим суб'єктом місії	стан ресурсів і можливостей; запобігання загрозам; стійкий розвиток; тривале виживання
Поснова Т.В.	стан, за якого підприємство здатне створювати матеріальні та фінансові ресурси, що є достатнім для життя та розвитку особистості, соціальної, воєнно-політичної стабільності суспільства, а також створює умови для економічного зростання	стан підприємства; здатність створювати ресурси; умови економічного зростання
Олейніков Є.О.	стан найбільш ефективного використання ресурсів для подолання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства сьогодні та в майбутньому	стан ресурсів; ефективність використання ресурсів; подолання загроз; стабільність функціонування
Бланк І.А.	становище найбільш ефективного використання ресурсів для запобігання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства на теперішній час і в майбутньому	стан ресурсів; подолання загроз; стабільність функціонування
Грунін О.А.	стан суб'єкта господарювання, за якого він при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів досягає запобігання, послаблення чи захисту від існуючих небезпек та загроз чи інших непередбачуваних обставин та в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарського ризику	стан суб'єкта господарювання; ефективність використання ресурсів; захист від небезпек; досягнення цілей

Крім зазначених переваг, доцільно на нашу думку, зазначити, що ресурсно-функціональний підхід має також окремі недоліки. Так, вважаємо за доцільне наголосити, на необхідність зв'язку останнього з результатами діяльності господарюючих суб'єктів, а саме з показниками витрат, доходів та фінансових результатів. Важливо наголосити, що саме дослідження інтенсивності динаміки зазначених показників дасть можливість контролювати, діагностувати, забезпечувати та підтримувати рівень економічної безпеки через безпеку формування показників доходів, витрат, фінансових результатів. Доцільно запропонувати проводити дослідження стану економічної безпеки в контексті ресурсно-результативного підходу. Таке спрямування досліджень, дасть змогу, в комплексі дослідити стан економічної безпеки господарюючих суб'єктів, що ґрунтується на ефективності використання ресурсів, забезпечує оптимізацію процесу формування показників витрат, доходів та фінансових результатів, що розширює можливості підприємства, сприяє мінімізації його загроз та небезпек, спрямоване на подальший динамічний розвиток, орієнтоване на перспективу функціонування.

Оцінка стану економічної безпеки, що ґрунтується на ресурсно-результативному підході, базується на таких провідних моментах дослідження:

- оцінка ефективності використання фінансово-виробничих ресурсів за параметрами ресурсної безпеки;
- оцінка інтенсивності динаміки потенціалу підприємства та джерел його формування;
- оцінка інтенсивності динаміки показників витрат, доходів, фінансових результатів;
- оцінка дотримання взаємозв'язку та взаємозалежності темпів зростання показників витрат, активів, власного капіталу, доходів та фінансових результатів.

Ресурсно-функціональний напрям до визначення поняття «економічна безпека підприємства»

Автор	Визначення	Ознаки та спрямування визначення (окреслено автором)
М. Фоміна [4, с. 188]	ототоження зі станом найбільш ефективного використання ресурсів з метою ліквідації загроз та забезпечення ефективного та стабільного функціонування підприємства в поточному та перспективному періодах	– стан ефективного використання ресурсів; – ліквідація загроз; – ефективне та стабільне функціонування; – спрямування на перспективу
Н. Гічова [5, с. 8]	стан, протилежний кризі, який досягається при найбільш ефективному використанні ресурсів підприємства, а також відповідності напрямку його розвитку основним тенденціям зовнішнього середовища	– стан ефективного використання ресурсів; – сталий розвиток
Д. Покалюк [6, с. 58]	стан найбільш ефективного використання ресурсів для запобігання загроз та забезпечення надійності функціонування підприємства сьогодні і в майбутньому, та має безпосереднє відношення до економічного потенціалу підприємства	– стан ефективного використання ресурсів; – запобігання загрозам; – надійність функціонування
Є. Олейніков [7]	стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для подолання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства тепер і в майбутньому	– стан ефективного використання ресурсів; – подолання загроз; – стабільне функціонування; – спрямування на перспективу
І. Белоусова [8]	збалансований безупинний і сталий розвиток, що досягається за використання всіх ресурсів і підприємницьких можливостей, за якими гарантується найбільш ефективне їх використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного і соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам), забезпечення стабільного функціонування підприємства сьогодні і в майбутньому	– сталий розвиток; – стан ресурсів і можливостей; – стабільне функціонування; – запобігання загрозам; – динамічний розвиток; – спрямування на перспективу

Дослідження рівня економічної безпеки за ресурсно-результативним підходом відповідно до аналітичних потреб має ряд переваг, що дадуть можливість:

- своєчасно визначити негативну динаміку стану ресурсів підприємства у розрізі їх складових;
- оперативно діагностувати негативні зміни потенціалу підприємства;
- здійснювати моніторинг процесу формування показників витрат, доходів, фінансових результатів;
- здійснювати моніторинг інтенсивності динаміки активів, власного та запозиченого капіталу.

Література

1. Гладир Т.С. Ресурси підприємства: теоретичні аспекти [Електронний ресурс] / Т.С. Гладир // Ефективна економіка. – 2014. – № 5. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3044>
2. Пашнюк Л. О. Економічна безпека підприємства : сутність, складова та фактори забезпечення / Л. О. Пашнюк // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 22. – С. 48–50.
3. Лебедко С. А. Систематизація теоретичних підходів до визначення поняття «економічна безпека підприємства [Електронний ресурс] / С.А. Лебедко // Ефективна економіка. – 2015. – № 11. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4512>
4. Дідченко О. І. Підходи до визначення поняття «Економічна безпека підприємства» та роль держави в її формуванні / О. І. Дідченко, А. О. Горпініч // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2012. – Вип. 1. – Т. 1. – С. 186–190.
5. Гічова Н. Ю. Діагностика та підвищення економічної безпеки підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 „Економіка та управління підприємствами” / Н. Ю. Гічова. – Дніпропетровськ, 2010. – С. 23
6. Дмитрієв І. А. Визначення сутності економічної безпеки підприємства / І. А. Дмитрієв, К. О. Федотова // Економіка транспортного комплексу. – 2010. – Вип. 16. – С. 55–62.
7. Олейникова Е. А. Основы экономической безопасности : государство, регион, предприятие, личность / под. ред. Е. А. Олейникова. – М. : Бизнес-школа; Интел-Синтез, 1997. – С. 288.
8. Белоусова І. А. Управлінський облік – інформаційна складова системи економічної безпеки підприємства / І. А. Белоусова. – Київ : Дорадо-Друк, 2010. – 430 с.

Надійшла 05.05.2017; рецензент: д. е. н. Григоров П. М.